

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli'nin 'Serenad' adlı yapıtında savaşın insan yaşamı ve ilişkileri üzerindeki etkisi karakterler üzerinden hangi olaylar aracılığıyla incelenmiştir?

İçindekiler:

1) Giriş

2) Yapıtta Bahsedilen Savaşlar ve Sonuçları

3) Maya'nın babaannesi Mari'nin Savaş Sırasında Yaşadıkları

4) Maya'nın anneannesi Ayşe'nin Mavi Alay'da Yaşadıkları

5) Nadia Wagner'ın İkinci Dünya Savaşı Sırasında Yaşadıkları

6) Sonuç

Giriş:

Varoluş sürecinin ve insanların birbiriyle iletişim kurmaya başlamasının başından beri düşünce ayrılıkları ve anlaşmazlıklar günümüze kadar süregelmiştir. Uygarlıklar gelişmeden önceki bireysel ve etkileri daha hızlı atlatılabilen tartışmalar, günümüzün ekonomik ve teknolojik şartlarıyla ülkeler arası siyasi savaşlara ve silahlanma yarışına dönmüştür. Medeniyetlerin oluşmasıyla, toplumların etnik yapıları birbirinden farklılık göstermiş ve siyasi, politik, ekonomik faktörler gibi sebeplerden dolayı savaş kavramı ortaya çıkmıştır. Ülkelerin çıkarları için birbirine saldırması toplumlarda can ve mal yönünden birçok kayıplara sebep olmuş ve büyük hasarlara yol açmıştır. Zülfü Livaneli'nin Serenad adlı yapıtında, baş karakter Maya Duran'ın yaşlı aile üyeleri (anneanesi ve babaanesi) ve çalıştığı üniversitede konuk etmekle görevlendirildiği Profesör Maximillian'ın gençliğinde eşiyle başına gelen olaylar üzerinden okurlara, savaşın insanların hayatlarını ne denli etkilediği ve insan yaşamını değersiz kılarak bireylerin yaşam hakkını ihlal ettiği gözler önüne serilmiştir.

Yapıtın odak figürü Maya Duran İstanbul Üniversitesi'nde halkla ilişkiler bölümünde çalışmaktadır ve geçmişte görev yapmak üzere İstanbul Üniversitesi'nde bulunmuş Alman hukuk profesörü Maximillian Wagner'ın seneler sonra Türkiye'yi yeniden ziyaret etmek istemesi üzerine üniversiteden görevlendirilmiş olan Maya, profesörün ve Yahudi eşi Nadia'nın İkinci Dünya Savaşı ve Nazilerin Yahudilere uyguladığı zulüm sırasında başına gelenleri dinlemiş, uğradıkları haksızlıkları ve başlarına gelen korkunç olayları dizüstü bilgisayarına yazarak not etmiştir. Nadia Wagner hariç, Maya'nın Kırım Türk'ü anneanesi Ayşe'nin Rusların zulmü üzerine kimlik değiştirmek zorunda bırakılması ve Mavi Alay'da başına gelen olaylar, ve Ermeni vatandaşı babaanesi Mari'nin çıktığı tehcir adıyla anılan zorlu ve ölümcül yolculuk sonrasında kimlik değiştirerek hayatını Semahat olarak sürdürmesi

şeklinde Nadia, Ayşe ve Mari adlı üç farklı ırktan kadının başından geçenlerin hikayesiyle savaşın sebep olduğu acılar okurlara etkileyici bir biçimde aktarılmıştır. Birbirinden farklı zamanlarda, farklı topraklarda geçen bu hikayeler yaşandıkları uzam ve zaman farklılıklarından dolayı tezde üç farklı bölüm altında incelenmiştir. Birinci bölümde Maya'nın anneannesi Ayşe'nin başından geçenler, ikinci bölümde babaannesi Mari'nin savaş hikayesi ve üçüncü bölümde de Nadia'nın savaş sırasında yaşadığı zorluklar incelenmiştir.

Yapıtta Bahsedilen Savaşlar ve Sonuçları:

Toplamda seksen milyondan fazla kişinin hayatını kaybettiği İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya savaş esirlerini ve sivilleri neden olmaksızın toplama kamplarına götürüp zulmetmiş ve sıkça yargısız infaz yaparak insanların yaşama haklarını ellerinden almıştır. Savaş sırasında ırk, din ve siyasi görüş ayrımcılığına dayalı birçok sürgün, toplu öldürme ve yasadışı eylem yapılmış ve Almanlar Yahudilerin ırklarından dolayı insan haklarını ihlal etmiştir. Yapıtta Nazi Almanya'sı sırasında Almanya'da yaşayan Yahudi Nadia ve ailesi büyük zorluklar çekmiş ve acılara maruz kalmıştır. Nadia ve onun gibi binlerce Yahudi okulda, işyerinde zorbalıklara ve şiddete maruz kalmış, Yahudi Boykot Günü denen bir günde ise açıkça yasalar çiğnenerek yüzlerce Yahudi'nin işyerleri basılıp dövülmüşlerdir. Bu olanlardan kısa bir süre önce Birinci Dünya Savaşı sırasında ise bazı Ermeni gruplarının ayaklanıp iç karışıklık çıkarması sonucu Tehcir Kanunu çıkarılmış ve birçok Ermeni zor şartlar altında sürgüne gönderilmiştir. Bu sırada yapıtta babaanne Mari'nin başına gelenler gibi birçok Ermeni, ailesini, kimliğini ve geride kalan her şeyini kaybetmiştir, kimileri ise ülkeyi terk ederken öldürülmüştür. Tekrardan İkinci Dünya Savaş'ı sırasında ülkemizde Almanya'ya destek vermek isteyen mevki sahibi insanların kışkırtmasıyla, özgürlüklerine kavuşacaklarına ve Stalin'in zulmünden kurtulacaklarına inandırılan Kırım Türkleri Mavi Alay adlı bir askeri

birlik kurarak Almanya'yla işbirliği yapmış ve ülkenin çıkarlarınca kışkırtılıp Kızılordu'ya karşı savaştırılmıştır. Anneanne Ayşe'nin babası da Mavi Alay'da bir askerdir ve Ruslara karşı savaşmaktadır. Daha sonra İngiltere'ye esir düştüklerinde ülkeye geri kabul edileceklerini düşünürken bir telgrafla Ruslara teslim edileceklerini öğrenmişlerdir ve İngiltere Mavi Alay'ın can güvenliğini garanti ederek yine onları kandırmıştır. Kendi ülkelerinin ihanet etmeyeceğini ve onları kutaracağını düşünen bir grupla beraber, İngiliz'lerin yalanına kanmayıp akıbetlerini baştan anlayan bir grup da bulunmaktadır. Gemiye bindirilen Mavi Alay'daki beş bin kişi Rusya tarafından kurşuna dizilecekleri haberini alınca göllere atlayarak topluca intihar etmiştir. Bu insanlar savaş gerçekliğinin içinde yeterince uzun süre buldukları için umutlarını tamamen kaybetmiş ve insanoğlunun ne kadar zalimleşebileceğine şahitlik etmiş kişilerdir. Yapıtta Ayşe'nin annesi, babası ve kardeşi birlikte göle atlayarak intihar etmiş fakat Ayşe Türkiye sınırları içine girene kadar umudunu yitirmemiştir. Yapıtta ele alınan korkunç savaş uzamına ve inanılmaz kötü hayat şartlarına rağmen beklemiştir fakat sonradan o da Kızılcakçak Gölü'ne geriye kalan Kırım Türkleriyle birlikte kendisini gölün soğuk sularına atmıştır.

Tezde, yapıtın incelendiği üç alt başlık Mari, Ayşe ve Nadia karakterleri üzerinden savaş olgusunun karakterler sayesinde aktarımını göstermekte ve kullanılan çarpıcı ifadeler ve alıntılar ile savaşın yıkıcılığının yansıtılmasını gözler önüne sermektedir.

1) Maya'nın babaannesi Mari'nin Savaş Sırasında Yaşadıkları

Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya ile işbirliği yapmış ve zor durumda olan Osmanlı, ekonominin gittikçe çökmesi, ordu imkanlarının tükenmesi ve neredeyse her yerin işgal edilmesi sonucu İtilaf Devletlerine karşı olan mücadelesini kaybetmektedir. Savaş sırasında İtilaf Devletlerinin, iç sorunlara sebep olmak ve Osmanlı'yı daha da güçsüzleştirmek için

Ermenileri kışkırtması sonucu doğu cephesinde birçok kayıp verilmiş ve halk toplu ölümlere maruz kalmıştır. Bunun üzerine sorunun ülke genelinde yayılacağı düşünülmüş ve Ermeni olan herkes ülkeden sürülmek üzere karar alınmıştır. Maya'nın babaannesi Mari de ayaklanan grubun yanında ülkesinden sürülen bir sivildir. Varlıklı bir ailenin çocuğu olan Mari daha küçükken annesi, babası, dedesi, amcası ve teyzesi askerler tarafından götürülmüşlerdir ve yasayı ihlal edip savaş sürecini uzatan diğer Ermenilerle birlikte suçsuz olanlar da o zorlu yolculuğa çıkmak zorunda kalmışlardır. *'Yolda başlarına ne geleceği belli değildi, gidenlerin yolda çeteler tarafından soyulduğu, öldürüldüğü, kadınların memelerinin kesildiği, kızların ırzına geçildiği, altın bilezikleri almak için kolların kesildiği anlatılıyordu.'* sözleriyle Mari'nin ailesinin başına gelebilecek facialardan haberdar olduğu, bunları çaresizlikle kabullenip yolculuklarına engel olamadığı ve yapıtta savaşın gerçekliği yüzünden çekilen acılar üzerine çarpıcı örnekler verilmiştir. Olacakları önceden öğrenen annesinin Maya'yı ve kardeşini komşuları olan Müslüman aileye emanet ettiği bilinmektedir. *'Aslında çok yoksul olan ve kendi karınlarını doyuramayan aileler, Ermeni çocukların sorumluluğunu hiç tereddüt etmeden üstlenmişlerdi. Üstelik bu yasaktı; o aileler bir tehlikeyi göze alıyorlardı'.* Bu sözlerle bahsedilene göre savaştan çok ağır etkilenen ve ailelerini kaybeden çocuklara insani bir şekilde yardım yapmak yasaktır ve vicdanlı olmanın hukuken cezası bulunmaktadır. Kontrollerin artmasıyla yakalanıp bir yetimhaneye yerleştirilen Mari kardeşinden ayrılmış ve bir daha haber alamamıştır. Savaş sırasında getirilen bir kanun sonucu tüm ailesi dağılmış; annesi, babası ölmüş, kardeşinin ise izini kaybetmiştir. Savaştan ve göçten geriye ne ailesi ne de kimliği kalmış ve her şeyini kaybetmiştir. Objektif bir bakış açısıyla bakıldığında siyasi ve politik nedenler uğruna mazeretlerin uydurulduğu bu savaşlar, toplumu oluşturan binlerce aileyi Mari'nin ailesine olduğu gibi dağıtmış ve bireylerin hayatları üzerinde unutamayacakları izler ve acılar bırakmıştır. Mari yıllar sonra Semahat olarak adını değiştirmiş, kendisine bakan aileyi bulmuş ve annesi ile babasının bulunduğu kafilenin şehrin

dışında bir köprübaşında durdurulup öldürüldüğünü öğrenmiştir. Hiçbir yasayı ihlal etmeyen ve bir suçu olmayan bu insanlar savaş sırasında aniden aileleriyle birlikte evlerini terk etmeye ve ölümcül bir yolculuğa çıkmaya zorlanmıştır. Yaşamlarının hiçbir güvence altında olmadığını bildikleri halde itiraz edecek maddi güce ve statüye sahip olmadıkları için güçlü devlet yetkilileri ve iktidarlar karşısında seslerini duyuramamış ve ölümü kabullenmişlerdir. Savaşın güçlü olanın güçsüzü ezmesini gerektirdiği ve insanlar arasında eşitlik ve adalet kavramlarını hiçe saydığı bu örnekte de gösterilmiştir. Kışın zorlu şartlarında çıkmak zorunda kaldıkları yolculukta yollarını eşkıyalar kesmiştir. *'Yüzlerce kişilik Ermeni kafilelerinin başına ancak birkaç nöbetçi veriyorlardı. Onlar da gelen eşkıya sürülerine karşı bir şey yapamıyorlardı tabii.'* Sözleriyle çıktıkları tehlikeli seyahatte yeterli güvenliğin olmadığı ve yaşamlarına anca şansa bağlı olarak devam edip edemeyecekleri belirtilmektedir. Mari daha sonradan hak ettiği yaşam standartlarına sahip olmak için ismini Semahat olarak değiştirmiş ve dinini de Müslümanlığa çevirmiştir. Nüfus kağıdında yazan 'mühtedi' ifadesi de yapıtta kimlik değiştirmesini anlatmaktadır. *'Evde babaannemin çekmecesini açtığımda bir gerdanlık buldum. Aynı kutunun içinde eski nüfus cüzdanı ve bir de haç vardı. Babaannemin böyle bir şeyi çocukluğundan beri kimseye göstermeden saklamasına hayret ettim'*. Bu alıntıya bakılarak Mari'nin; insanın benliğinin oluşturan kimliğini ve inancını değiştirmek zorunda kaldığı ama yıllarca sahte kimlikle yaşamasına rağmen asıl benliğini unutmadığı anlatılmaktadır. Yapıtın geçtiği zamanda bir uçak yolculuğu yaparken eski anılarını dizüstü bilgisayarına kaydeden Maya, geçmişte babaannesinin yaşadıklarını onun kendi ağzından dinlemiştir ve ölmek üzere olan yaşlı bir kadınken bile bu olguları ağlayarak anlatışına şahit olmuştur. Mari, Maya'nın sorduğu: Anneni babanı hatırlıyor musun babaanne? sorusuna *'Hatırlamaz olur muyum hiç. Gerçi elimde bir fotoğrafları bile yok. Yüzlerini hatırlamıyorum. Ama başka bir şekilde, başka bir anlamda çok net hatırlıyorum onları. Çok canlı hatırlıyorum'* cevabını vermiştir. Yaşananların Maya'nın babaannesini ne derinden etkilediği

ölüme yaklaşacak kadar yaşlıyken bile küçük bir çocukken yaşadığı bu olayları detaylıca hatırlaması ve yeniden yaşıyormuş gibi acı çekerek anlatması üzerinden okurlara aktarmıştır. Savaş yüzünden sürgüne gönderilen insanlar ve isyankarların yanında ölen, dağılan ve her şeyini kaybeden bu masum aileleri Zülfü Livaneli Ermeni Mari karakterinin öyküsüyle çarpıcı bir şekilde dile getirmiştir.

2) Maya'nın anneanesi Ayşe'nin Mavi Alay'da Yaşadıkları:

İkinci Dünya Savaşı ilk patladığında Kırım Türkleri Stalin zulmüyle karşı karşıya kalmış ve aynı dönemde Hitler Sovyetler Birliği'ne saldırmıştır. Ankara hükümeti Kırgız Türklerine Hitler'in kazanacağını söyleyerek onları Rusya'ya karşı savaşmaya ikna etmiş ve böylece Stalin'in eziyetinden kurtulacaklarını söylemiştir. Saf değiştirip Almanlarla Kızıl Ordu'ya karşı savaşmaya başlayan 'Mavi Alay' adlı bu grupta Maya'nın anneanesi Ayşe'nin babası da bulunmaktadır. Halkının yaşadığı zulmü önlemek isteyen ve Ankara'daki güçlere güvenen diğer askerlerle birlikte Ayşe'nin babası da Mavi Alay'a katılmıştır. İşler tersine dönüp Alman orduları çekilmeye başlayınca da Kırgız Türkleri vatanlarını terk etmek durumunda kalmıştır. O zamanlar genç bir kız olan Ayşe, annesi ve babası Mavi Alay grubuyla birlikte önce İtalya'ya ardından Avustralya'ya sığınmış, Avustralya İngilizler tarafından işgal edince Dellach kampına götürülmüş ve geri yurtlarına verileceklerini düşüp hayallere kapılmışlardır ancak 1945 yılında gelen telgrafla Ruslara teslim edilecekleri ve kurşuna dizilecekleri anlaşılmıştır. Asıl amaçları Stalin zulmünü durdurmak olan ve sadece kendini savunan bu insanlar inandıkları ve güvendikleri Ankara yetkililerinin ihanetine uğramış ve ölüme mahkum edilmiştir. *'Üç bin kişi Sovyetlerin eline geçmektense ölmek daha iyidir deyip kendilerini Drau Nehri'nin buz gibi sularına atarak intihar etti. Önce kadınlar çocuklarının*

elinden tutup nehre atladı, sonra da erkekler. Kalan dört bin kişi ölenlerin çığlıklarını dinlediler. Sonra vagonlara dolduruldu hepsi. Vagonların kapılarına tahtalar çakıldı, tren yola çıktı.’ sözleriyle asker abisi tarafından Maya’ya anlatılanlar, insanları kendilerini öldürecek duruma getiren savaşı ve yaşanan trajik olayları gözler önüne sermektedir. Yıllardır zulmüne uğradıkları Ruslar tarafından öldürülmektense kendi onurlarını kurtarmak için kendi canlarını almaya karar vermişlerdir. Ölüm kararını haber eden telgraf yayınlandığı anda intihar edenler olmakla birlikte, Türkiye, bir nevi kendi vatanlarının sınırları içinden geçerken kurtulacaklarına inanlar da vardır. Anneanne Ayşe ise Anadolu’nun kendilerini kabul edeceklerine dahi hala umutları olan ve trenle Rusya’ya devam eden dört bin kişilik grubun içinde yer almaktadır. *‘Vagonlar balık istifi gibiydi, yaşam şartları çok kötüydü. Kapılara dışarıdan tahtalar çakılmıştı. Havasızlıktan, hastalıktan ölenler oluyordu ama onlar bile dışarı çıkarılmıyordu. Türk askerlerine kapıları açması için günlerce yalvardılar. Ama onlar gözlerinden yaşlar akarak emir aldıklarını söylediler’.* Maya’nın anneanesi Ayşe de kendi vagonunu koruyan Ali adlı askere Rusların vurmasındansa kendisini vurması için yalvarmaktadır. Yapıttan alınan bu alıntıda da savaş esnasında yaşam kalitesi, sağlık gibi etmenlerin önemszenmeyip insanların hangi şartlar altında yaşamaya maruz bırakıldığı gösterilmektedir. İnsan hayatı değersizmişçesine daracık vagonlara yerleştirilen binlerce kişi Rusya’da kurşuna dizilmeyi beklemekte ve çaresizlikle oraya varamadan ölmeyi dilemektedir. Kızılçakçak Baraj Gölü’ne vardıklarında, umutları tükenen iki bin kişi daha göle atlayarak intihar etmiştir. Geri kalanlar ise Rusya sınırında vurulmuş ve Mavi Alay’dan geriye hiç kimse kalmamıştır. Sovyetler sınırına varmadan önce Kızılçakçak Gölü’ne atlayarak intihar eden grubun içinde Ayşe de vardır fakat sonradan vagonuna bakmakla görevli olan asker Ali onu kurtarmış ve kimliğini değiştirtip onunla evlenmiştir. Bu asker Maya’nın Ali dedesidir. Bu anlatımda savaşta kazanan tarafta olup avantajlı durumda olan askerlerin bile kimi zaman ne kadar zor durumda kaldıkları ve karşı tarafın maruz kaldığı insanlık dışı şiddetten derin

etkilendiği belirtilmektedir. *'Antakyalı Ali! Genç kıızı ölümünden kurtarmış, Antakya'ya götürmüş ve ona Ayşe adıyla sahte kimlik çıkararak evlenmiş.'* *'Niye sahte kimlik?'* *'Çünkü hükümet bu trajediden sağ kurtulan birini bulursa onu Sovyetlere gönderirdi'.* Bu alıntıda yine savaş gerçeğinden kaçmak için insanların benliğinden soyutlanması ve yeni birisiymiş gibi yaşaması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca olup bitmiş bu olayın üstünü örtmek yerine hükümetin bu trajediden sağ kalan birini yakarlarsa onu acımadan ölüme göndereceğinden bahsedilmiştir. Yapıtta Maya'nın asker abisi bu olanları Maya'ya anlattıktan sonra Kırgız Türklerinin de Alman ordularına katıldıkları için cezalandırılmaları gerektiğini söyleyerek olanları mantıklı bir çerçeveye oturtmaya çalışır. Sonrasında Maya ve abisi arasında geçen diyalog da yine savaşın insanlar üzerindeki yıkıcı etkisini gözler önüne serer: *'Ama abi dedim. İki olayda da kadınların, çocukların ne suçu vardı?'* *'Eee dedi savaş bu. Kurunun yanında yaş da yanıyor işte'.* . Konu savaş olunca insan hayatı bu kadar önemini yitirip daha büyük amaçlar uğruna olduğu inandırılarak toplu ölümlere normal gözle bakılmaktadır. Kurunun yanında yaş da yanar atasözünde bahsedilen konu insan hayatı değilmişçesine sıradan bir şekilde söylenen bu ifade insan hayatının savaş sırasında hiçe sayıldığını bir kez daha yansıtmaktadır.

Nadia Wagner'ın İkinci Dünya Savaşı Sırasında Yaşadıkları:

Maya'nın üniversiteden konuğu olan Maximillian Wagner'ın Maya'ya geçmişini anlatmaya karar vermesiyle açığa çıkan bu hikaye Almanya'da başlamaktadır. Maximillian saf Alman ırkından, okul çapında sevilen bir öğrencidir, Nadia ise Yahudi'dir ve o senelerde Almanlar Yahudilere zulüm etmektedir. Hitler'in devletin başında olmasının üzerinden yaklaşık bir sene geçtikten sonra Yahudi'lerin devlet memuriyetinin yasaklandığına dair kanun çıkar ve bu kanun Yahudi yetişkinlerin iş hayatını sonlandırırken, öğrencilerin de okulda dışlanmasına ve

zaman zaman şiddete maruz kalıp zor anlar yaşamasına sebep olmuştur. İnsan Haklar Bildirgesi'nce yayınlanan ve ırk, din, dil ayrımı yapılmaksızın her insanın hakkı olan eğitim hakkı böylelikle Yahudi'lerin elinden alınmıştır. *'Üniversitedeki Yahudi kökenli hocalarım işi bırakmak zorunda kaldılar. Bu arada Yahudi öğrencilere de baskılar başladı. Onların da okuması imkansız hale geldi. Üniversitedeki Nazi öğrenciler terör estiriyorlardı. Nadia ısrarla okula gelmeye devam ediyordu ama bir gün bahçede Nazilerin onu da tartakladığını gördüm. Hemen müdahale ettim.'* Bunu olanları gören ve Nadia'ya uzun süredir aşık olan Maximillian Nadia'yı Nazi öğrencilerin elinden kurtarır ve sırf ırkı için ona böyle davrandıkları için onları kınar. Maya, profesör bu kötü yaşamışlıkları anlattığı sırada yaşanan barbarlıklara Yahudi Boykotu Günü'nü örnek verince Maximillian *'Yahudi Boykotu Günü Nazileri cesaretlendiren ilk büyük barbarlıktı. Nadia'nın babasının da terzi atölyesine girmişler ve adamcağızı feci şekilde dövmüşlerdi'*. İfadesiyle boykot günü yaşananları anlatmış ve diğer Yahudiler gibi Nadia ve ailesinin de hiçbir suç işlemedikleri ve kimsenin hakkını ihlal etmedikleri halde her an tehlikede olduğunu bir kere daha vurgulanmıştır. Güçlü Nazi Almanya'sı karşısında sesini çıkaramayan ve kendilerini savunamayan Yahudiler maruz kaldıkları bu haksızlıklara ve acılara göz yummaya mecbur bırakılmıştır. Birlikte birçok riski göze alarak ilişkilerini sürdüren Yahudi Nabia ve Alman Mac evlenirken her şeye rağmen oldukça stresli günler yaşarlar çünkü Alman ırkında birisinin Yahudi biriyle evlendiği ortaya çıkarsa tutuklanma riskiyle karşı karşıya bırakılacaklarını bilmektedirler. Bu olgu da evlilik gibi bireysel ve toplumu ilgilendirmeyen bir şeyin bile savaştan etkilendiğini göstermektedir. Savaş ve büyük devletlerin çıkarları, insanların yaşamını özel hayatlarına kadar etkilemektedir. Nadia kimliğini değiştirmiş olmasına rağmen Almanya'da bu ayrımcılık ve stres altında yaşamaya daha fazla dayanamaz ve Max ile birlikte kimsenin onları bulup tutuklayamayacağı, savaşa katılmamış bir ülkenin şehri olan İstanbul'a gelmeye karar verir. Ülkesi insanın kültür anlayışı ve yaşam biçiminin biçimlendiği, kimliğinde büyük etkiler

taşıyan yerdir ve Profesör Maximillian savaş sırasında huzurlu ve güvende bir şekilde karısıyla yaşamını sürdürmek için vatanını terk etmeye mecbur kalmıştır. Yolda Max Nadia'nın ilacını almak için birkaç dakika kadar bir süreliğine kompartımandan çıkınca askerler Nadia'yı trenden indirir ve bir toplama kampına götürürler. Max ise Ari Alman ırkından olmasına rağmen bir Yahudi ile evli olduğu ve onunla huzurlu yaşayabileceği bir ülkeye yolculuk ettiği için kara listeye geçer, bir nevi kendi vatanında güvende değildir artık. Hamile olan Nadia götürüldüğü kampta açlık ve korku içinde tutulmaktan çocuğunu kaybeder. Trenden inmeyi başaramayan Max ise İstanbul'a gitmek zorunda kalır ve senelerce karısından haber alamaz. Savaş sırasında sırf ırkı yüzünden sevdiği insanlardan ayrı düşenleri ve hayatlarını istedikleri gibi yaşayamayanları yapıtta Nadia da Mari gibi sembolize eder. Yahudi bir rahip aracılığıyla Nadia'ya vaftiz belgesi ulaştırmayı başaran Max, Nadia'nın Dachau kampında olduğunu ve çocuğunu düşürdüğünü öğrenir. Anne, babası Naziler tarafından katledilmiştir fakat kendisi hayattadır. Maximillian'ın ulaştırdığı belge aracılığıyla Nadia kamptan çıkar ve memleketi olan Romanya'ya gönderilir. Profesör Max, Nadia'nın Romanya'ya sağ salim ulaştığını öğrenir ve ona İstanbul'a gelmesi için para ulaştırmayı başarır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir başka nokta ise Nadia'yı kampta çıkaran asıl faktörün para olduğudur. Savaş sırasında yenilen tarafta da olsa parası olanlar daha şanslı konumdadır. Ailesinin parası olmayanlar ise kamplarda tutulmaya devam etmiş ve çoğunun sonucu ölüm olmuştur. *'1941'de Romanya'nın Yaş şehrinde 4000 Yahudi öldürülünce bütün Yahudiler ülkeden kaçış yolları aramaya başladılar. O sırada gazetelerde resmi ilanlar çıktı. Köstence limanından ayrılacak olan 'lüks Struma gemisi' Filistin'e gidiyordu. İlanlarda Queen Mary gemisinin lüks salonları, kamaralarını gösteren resimler kullanmışlardı.'* Kişi başı bilet ücreti çok yüklü bir miktar olan bin dolara tekabül etmektedir. Alıntıda zorlu savaş şartları altında hayatları tehlikede olan insanları, çaresizliklerinden yararlanarak nasıl kandırdıkları ve verdikleri yüklü para karşılığında yaptıkları reklamın sahte olduğu

görülmüştür. *'Struma'yı gören yolcular dehşete düştüler. Geminin harap halde olduğunu gören yolcular itiraz edince gemi sahipleri, esas geminin Romanya karasularının dışında beklediğini söyleyerek onları sakinleştirdiler. Ama bunun doğru olmadığı kısa süre sonra anlaşılacaktı.'* Zorlu savaş koşullarında zar zor toplanan bir para olmasına rağmen insanlar tüm yatırımlarını sevdiklerini ve kendilerini kurtarmak için bu gemi biletine harcamıştır. Varlarını yoklarını bu gemiye yatıran aileler olmasına rağmen gemi seyahate elverişli değildir. *'Bazı aileler sadece 1000 dolar toplayabildikleri için çocukları arasında seçim yapmak ve hangi evlatlarının kurtulacağına karar vermek zorunda kalmışlardı'*. Savaş aileleri bölmekle kalmayıp bireylerin öz çocuklarından hangisinin yaşayacağına karar vermek zorunda kaldığı korkunç durumlar açığa çıkarmıştır. Ayrıca yaşayacak olarak seçtikleri çocuğun da hayatının bir garantisi yoktur. Karadeniz kıyısına gelene kadar zorlu bir yolculuk geçirmişler ve Karadeniz kıyısına geldiklerinde ellerindeki yemekler ve ısı sağlamak için gerekli kömür gibi materyaller tükenmiştir ve geminin motorları bozulmuştur. Yedi yüz altmış dokuz kişi için gemide sadece bir tuvalet bulunmaktadır ve pislikten ve açlıktan dolayı gemideki birçok kişi hastalanmıştır. Anneanne Ayşe'nin yaşadığı zorlu tren yolculuğu veya Mari'nin anne, babasının göç ederken yaptıkları ölümcül yolculuk gibi Nadia ve gemideki yüzlerce diğer insan inanılmaz kötü koşullarda, hayat mücadelesi vererek kurtulmayı beklemektedir. Günlerce Nadia'nın gelmesini bekleyen Max dürbünle sahile inmiş, geminin denizin ortasında kaldığını ve motorunun bozulduğunu görmüştür. Geminin Karadeniz üzerinden Filistin'e gitmesi gerekirken savaş sırasında Filistin'i sömürge yapmış olan İngiliz hükümeti Osmanlı'ya geminin Filistin'e devam etmemesi için büyük ölçüde baskı yapmıştır. Osmanlı ise savaş sırasında içlerinde ajan bulundurabilecek yedi yüz altmış dokuz Yahudi'nin bulunduğu bir gemiyi topraklarına kabul etme riskini almak istememektedir. *'İngilizlerin Araplarla iyi geçinmek istemesi, Türklerin gemide casuslar olduğundan şüphelenmesi gibi uluslar arası meselelerle Nadia'nın ne ilgisi vardı? Birilerinin saçma*

İktidar mücadelesi yüzünden insanlar birbirine kavuşamıyor, acılar yaşanıyordu. İnsanların mutluluğu, iktidar oyunları arasında ne kadar da zavallı bir hale getiriliyordu.’ Sonuç olarak savaş sırasında siyasi nedenlerden dolayı yedi yüz altmış dokuza yakın insan hasta ve aç bir şekilde motoru bozuk ve batmak üzere olan bir geminin içinde ölümü beklemiştir. Gemi günlerce denizin ortasında durur. Gemide açlıktan ve hastalıktan acı çeken insan feryatları sahile ulaşmaktadır. Max her gün Tophane’ye inip Nadia’yı dürbünle görmeye çalışır ama ona ulaşamaz çünkü devlet gemiye gidiş veya gelişi yasaklamış ve sıkı bir kontrol altına sokmuştur. İngiliz hükümeti Nadia ve diğer zavallı insanlara engel olurken, Türk hükümeti de onları bir hastaneye veya bakımevine yerleştirmek yerine denizin ortasında bekletmektedir. Bir süre sonra İstanbul Yahudi Cemaati gemiye yardım götürmek için izin almayı başarır ve motoru tamir ettirirken gemidekilere ilaç ve yiyecek yardımları yapılmaya başlanır. Bu da gemiden daha ayrıntılı bilgiler gelmesini sağlamıştır. Profesör tek tuvaletin tıkanıldığını, salgın hastalığın baş gösterdiğini öğrenir. Gemide ilaç, yiyecek ya da Şubat soğuşunda onları ısıtacak hiçbir şey kalmamıştır. Gemiye gidenler bebek ağlamaları, kadın hıçkırıkları, erkeklerin ‘bizi kurtarın’ feryatlarını duymaktadır. Savaş zamanı olduğu için içinde yüzlerce kişinin bulunduğu gemi önemsenmemiş ve insanlar günlerce denizin ortasında acı içinde bekletilmiştir. İktidarların politika ve maddi çıkarlar gibi koşulları insan yaşamının üstünde tutması ve savaş esnasında yaşam koşulları ölümcül derecede kötü olan bu insanları görmezden gelmekle kalmayıp kendi iradeleriyle ölüme göndermesi savaşın çarpıcı gerçekliğini ve yetki sahiplerinin ellerinde bulunan ekonomik imkanları ve gücü ne kadar zalimce kullandıkları Struma’daki insanların feryatları ve yaşam koşulları üzerinden anlatılmaktadır. Bir gün gemiye polislerin çıkmasıyla Struma geldiği yere Karadeniz’e doğru çıpasız ve motorsuz bir şekilde çekilmeye başlanır. Max gemiye ulaşmak için bir kayık tutar ve büyük zorluklarla gemiye ulaşmak üzereyken gemi bir anda patlar ve havaya uçar. *‘Gökyüzü insan gövdeleriyle ve tahta parçalarıyla doldu ve gemi battı*’. İçerisindeki Nadia ve

günlerce sefalet içinde karaya ulaşmayı bekleyen insanlar havaya uçarlar. Max yıllarca unutamadığı ve ulaşmak için bin bir türlü zorluklara göğüs gerdiği Nadia'nın ölümünü izlemek zorunda kalır. Öfke krizi geçirerek haykırır ve bu cinayeti tüm dünyaya duyuracağına dair yeminler eder. Max'i sakinleştirmek için götürüp bir hücreye kapatırlar ve onu acısıyla baş başa bırakırlar. *'Gözünü kapattığı anda geminin patlama anını ve havaya saçılan gövdeleri görüyordu. Patlama olduğunda Nadia acaba neredeydi? Kendisini görmüş, küpeşteye tutunmuş onu mu bekliyordu? Yoksa ambarda mıydı? Son olarak ne yemişti? Aklındaki son düşünce neydi? Korkacak vakti olmuş muydu? Denize doğru fırlayanlar arasında mıydı? Birdenbire mi ölmüştü yoksa soğuk suda uzun süre can mı çekişmişti? Bunları düşünüyor sonra kalkıp kafasını ritmik bir şekilde duvara vuruyordu. Tak tak tak.'* Bu alıntıda yıllarca beklediği karısına savaş ve siyaset yüzünden kavuşamayıp, tam umutlanacak iken karısının ölümünü izlemek zorunda kalan bir adamın acısı gözler önüne serilmiştir. Çok uzun bir süre kocasına kavuşma hayaline tutunarak zorlu yaşam koşullarıyla, götürüldüğü kampta yaşadıklarıyla, Struma'da açlık ve kalabalıkla mücadele eden Nadia Wagner, Yahudi olduğu için ayrı düştüğü kocasından zorla ayrı kalmış ve tam kavuşacakken basit bir telsiz sinyaliyle Rus Hükümeti tarafından verilen komut hayatına mal olmuştur. Aynı şekilde yıllarca İstanbul'da Yahudi yetkililerle görüşüp Nadia'ya ulaşmaya çalışan Profesör Maximillian Wagner, nice zorluklarla para ulaştırmayı başardığı karısının yıllardan sonra İstanbul'a geleceği hayaliyle yanıp tutuşmuş, günlerce heyecandan uyuyamamıştır fakat bir bombayla tüm umutları yıkılmış ve karısının bulunduğu Struma Gemisi içindeki Naida ve diğer yüzlerce Yahudi ile birlikte havaya uçmuş ve ardından sulara gömülmüştür. Profesör birkaç gün sonra apar topar sınır dışı edilir ve bu şekilde bu olayın üstü kapatılmış olur. Tamamen gerçek olaylara dayanan bu hikaye ve Struma Gemisinde çekilen acılar, günümüzde birçok kişinin bilmediği ve ancak araştırılarak bulunabilecek olaylardır. Sesini Serenad adlı yapıtla biraz da olsa duyurmayı başarabilmiş bu facia savaşta üstünlüğü elinde

tutan taraf tarafından ustaca ört pas edilmiş ve yüzlerce ölünün İkinci Dünya Savaşı sırasındaki diğer iki milyon ile birlikte sıradan karşılanması sağlanmıştır.

Sonuç:

Zülfü Livaneli'nin Serenad adlı yapıtında savaş sürecinin karakter ilişkileri üzerinden incelenmesi ortaya konmuştur. Tezde üç kadın figürü Mari, Ayşe ve Nadia'nın savaş yüzünden maruz kaldığı insanlık dışı koşullar üç ayrı başlık altında incelenmiştir. Nadia İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'da yaşayan bir Yahudi olduğu, Mari Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı'da yaşayan bir Ermeni olduğu ve Ayşe İkinci Dünya Savaşı sırasında babası Kızılordu'ya katılmış bir Kırgız Türk'ü olduğu için ömürleri boyunca izlerini taşıyacakları acılara maruz kalmış ve kimliklerine kadar sahip oldukları her şeyi kaybetmişlerdir. Nadia'nın canına mal olan İkinci Dünya Savaşı, Mari ve Ayşe'nin ailelerinin ölümünü izlemelerine ve toplumdan dışlanma tehlikesiyle karşı kalmalarına sebep olmuştur. *"Her iktidar öldürür. Kimi daha az kimi daha çok"* cümlesiyle Livaneli savaşı destekleyen iktidarları ve parayla statüyü insan yaşamından üstün görmeyi gerektiren kapitalist ve faşist sistemleri eleştirmiştir. Ayrıca savaş döneminde yapılan ırk ayrımlarını okurlara etkili bir şekilde aktararak savaşın toplumları nasıl böldüğünü ve üstünlük sahibi iktidarların, milyonların ölümüne göz yumarak canavarlaşmalarına yol açtığını örneklendirmiştir. Siyaset, politika ve sömürgecilik anlayışının sebep olduğu yıkımın büyüklüğü ve etkileri Naida, Mari ve Ayşe üzerinden okurlara sunulmuştur. Nadia'nın ölümcül Struma Gemisi'nde, Mari'nin ailesi askerler tarafından götürülüp Osmanlı sınırlarının dışına yolculuk yapmaya zorlandığı, Ayşe'nin de daracık vagonlarla Rusya sınırlarına kurşuna dizilmeye götürülürken ailesinin binlerce kişiyle birlikte göle atlayıp intihar edişini izlediği yolculuk insanlık dışı olmakla birlikte savaş koşulları altında normla karşılanmıştır. İnsanların doğdukları toplumu

seçemeyecekleri göz önünde bulundurulunca ırkları ve maddi durumları yüzünden toplama kamplarına, ölüm yolculuklarına gönderilip fiziksel ve zihinsel şiddete maruz kalmaları zalimliklerdir. Her birinin hikayesi bir başlık altında analiz edilmiştir fakat hepsinin yansıttığı ana tema savaş olgusu ve yıkımdır. Yazar bu üç ayrı ırktan kadının yaşadıklarını; geçirdikleri zorlu ve ölümcül yolculuklar, ailelerinin başına gelenler, kimlik değiştirmeleri zorunluluğu ve kapıldıkları çaresizliği betimleyen çarpıcı öğelerle dile getirmiştir. Bu bağlamda üç kadın da topluma hiçbir zararı olmayan sıradan vatandaşlar olarak maruz kaldıkları haksızlıklar ve çektiği acı, savaşın devletleri bütün olarak değil, toplumu oluşturan insanları da bireysel olarak nasıl yıktığı ve unutulmaz izler bıraktığını göstermektedir.

Kaynakça:

Livaneli, Z. (2016). Serenad. İstanbul: Doğan Kitap.

Kelime Sayısı: 3903
